

והוינן בה: ורבי יהודה האי "המר ימיר" שדורשים ממנו רבנן לרבות יורש לתמורה — מאי עביד ליה?

ומשנינן: מיבעי ליה לרבות את האשה לתמורה.

דתניא: לפי שכל הענין הפרשה של תמורה אינו מדבר אלא בלשון זכר, מה [מהיכן] סופינו לרבות גם את האשה?

תלמוד לומר "ואם המר ימיר" לרבות את האשה.

ורבנן, דורשים לרבות את האשה מהיתור "ואם". [ועיין תוס' שביאר שהכוונה היא ליתור הוי"ו].

ורבי יהודה את הייתור "ואם" לא דריש אותו!

שנינו במסכת סוכה: הכל חיבין בסוכה?

הכל — לאיתויי מאי?

ג. קרבנו — לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה, שאם הביאו כמה שותפים — חברים קרבן בשותפות כולם צריכים לסמוך עליו. ולא מספיק שאחד יסמוך עבור כולם.

והשתא הוינן בה: ורבי יהודה, הלומד מ"קרבנו" למעט קרבן שמביא יורש מסמיכה — מנין הוא לומד את שלושת הדרשות שדרשו רבנן?

ומשנינן: מה שדרשו רבנן מ"קרבנו" לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה — לית ליה: אלא סובר רבי יהודה שאחד מן השותפים סומך עבור כולם (16).

ואי נמי אית ליה דרשה זו כמו רבנן, ועדיין מיותר לו "קרבנו" אחד ללמוד ממנו שירש אינו סומך, כי למעט עובד כוכבים ולמעט שאין אדם סומך על קרבן חברו — מחד קרא נפקא!

וממילא אייתרי להו תרי "קרבנו" לדרוש מהם: חד בא למעט יורש, שדורשים: קרבנו — ולא קרבן אביו. ואידך "קרבנו" בא לרבות כל בעלי חוברין לסמיכה!

ב-ב

15. הקשו התוספות, שבסמיכה מבואר שלא מועיל על ידי שליח, ואם כן, נלמד מכאן לכל התורה שלא מועיל שליחות. ותירץ השפת אמת, שסמיכה היא מצוה שבגופו, כמו תפלין, שצריך את ידו דווקא, ולא מועיל שליחות שיניחם אחר, ואין ללמוד מכאן לשאר דיני התורה.

16. ואף על פי שלא מועיל סמיכה עבור חבירו, פירש רש"י, שכאן כיון שהוא עצמו גם חייב בסמיכה על קרבן זה, וסומך גם עבור עצמו, שוב מועילה סמיכתו גם לשאר השותפים.

ומדוע צריך על זה דרשה נוספת. ובחידושי הגאון רא"מ הורוביץ וכן בעולת שלמה תירצו, שמהרשה שלא מועיל שליח למדים ממנה רק שבעל הקרבן לא מקיים מצות סמיכה כשממנה שליח לסמוך. אך היה מקום לומר, שהקרבן טעון סמיכה, ואם הבעלים איננו סומך יסמוך מישהוא אחר, כדי שיתקיים דינו של הקרבן בסמיכה [אף שהבעלים לא יקיימו את המצוה].

ועל זה בא הלימוד "ולא קרבן חבירו", שכאשר אחר סומך לא מתקיימת מצות סמיכה.

לאיתווי קטן שאינו צריך<sup>(17)</sup> לאמו [שבשעה שמתעורר משנתו אינו קורא אמא]. דתנן: קטן שאינו צריך לאמו חייב בשיבת סוכה.

והא דשנינו: הכל חייבין כלולב — לאיתווי מאי?

לאיתווי קטן היודע לנענע את הלולב [שמצוה להוליך את הלולב לד' רוחות השמים<sup>(18)</sup>] למעלה ולמטה]. דתנן: קטן היודע לנענע — חייב כלולב!

הכל שיש להם בגד של ארבע כנפות [ועיין תוס'] חייבין בציצית — לאיתווי מאי?

לאיתווי קטן היודע להתעטף? דתנן: קטן היודע<sup>(19)</sup> להתעטף [כעטיפת<sup>(20)</sup>] הישמעאלים. תוס' חייב<sup>(21)</sup> בציצית.

הכל חייבין בתפילין — לאיתווי מאי?

לאיתווי קטן היודע לשמור תפיליו שלא יפוח בשעה שלובשן. דתניא: קטן<sup>(22)</sup> היודע

היא כעטיפת ישמעאלים שמגיע הבגד עד השפם.

והגרי"ז תמה, שהרי לבישה סתם בלי עטיפת ישמעאלים גם חייבת בציצית, אלא שעטיפת ישמעאלים היא עטיפה מהודרת. ולכאורה כל ענין הידור שייך רק בקיום מצוה. אך הליבישה איננה קיום המצוה אלא המחייב במצוה ובוזה מה שייך הידור.

21. בתפילין כתוב לוקח לו תפילין, וביארו התוספות, שבציצית לא כתוב לוקח לו ציצית כי מסתמא כבר יש לו בגד, ותמה הגרע"א שמכל מקום צריך לומר, שלוקח לו חוטי ציצית.

ובשיטה מקובצת ביאר בשם התוספות, שחוטי הציצית הם דבר מועט ולא שייך לומר על זה לוקח.

22. הרמ"א [לו ג] פוסק כבעל העיטור שקטן זה הכוונה שהוא בן י"ג שנים ויום אחד. וכתב המגן אברהם שעכשיו המנהג להניח חדשים או שלשה לפני כן.

ובעיקר דברי הרמ"א תמה הפרי מגדים שאם מדובר בבן י"ג שנה ויום אחד הרי הוא כבר גדול, וחייב חינוך המוטל על האב הוא רק בבן קטן אך כשהוא גדול נפטר מחובת חינוך, ולכן אומר ברוך שפטרני מענשו של זה שכבר

17. אך קטן הצריך לאמו פטור מסוכה, והגרי"ז דן אם אינו צריך לאמו הוא שיעור גדלות מסוימת שבו מתחייב הקטן בחינוך למצות סוכה, או שהטעם הוא שכל זמן שצריך לאמו הרי הוא מצטער בסוכה בלעדיה, ומצטער הרי גם כשהוא גדול פטור מסוכה, ואין חינוך במצוה לקטן באופן שגם הגדול פטור ממנה.

18. כך ביאר השיטה מקובצת, שיודע לנענע, הכוונה היא, שיודע לעשות את כל הנענועים לארבע רוחות השמים ובכל רוח שלשה נענועים. וכתב הגרי"ז, שאף על פי שהמצוה דאורייתא מתקיימת בנטילה לחוד בלי נענועים, ואם כן, יספיק שידע לאחוז את הלולב אף בלי נענועים, בכל זאת, מצוות חינוך היא רק כשראוי לקיים את המצוה בכל פרטיה והידורה, ולכן חייבים לחנכו רק כשיודע לעשות את הנענועים שבזה מתקיימת המצוה עם כל הפרטים.

19. הקשו התוספות, למאן דאמר ציצית חובת הבגד היא, ואף כשאינו לובשו חייב בציצית, אם כן, מדוע צריך שידע להתעטף? והרי החיוב אינו תלוי כלל בעיטוף.

ותירצו, שמכל מקום אין חיוב על הבגד רק אם הבעלים יודע להתעטף בו.

20. פירשו התוספות, שיודע להתעטף הכוונה

לחייב בראייה ובחגיגה, והרי הם תשלומין זה לזה, שהיום השני הוא תשלום לראשון, למי שלא הביא קרבן ראייה בראשון, והשלישי תשלומין לשני, למי שלא הביא בשני, וכן הלאה, נמצא שכל יום הוא חיוב לעצמו, ולכן אם היה חיגר בראשון ונתפשט בשני חייב בראייה, כי היום השני של הרגל מחייבו בראייה.

**אלא למאן דאמר, בולן,** כל ימי הרגל, הרי הם תשלומין ליום הראשון, לחובת הראייה שחייב ביום הראשון, ואם לא נראה והקריב בראשון הרי הוא חייב בראייה ובהקרבה בשאר הימים, אך מי שלא היה ראוי בראשון שוב אינו מתחייב בשאר הימים, ולפיו חיגר בראשון שנתפשט בשני פטור מן הראייה, וחוזרת השאלה למקומה, זה שכתוב הכל חייבין בראייה — לאיתויי מאי?

ומשנינן: לאיתויי מי שהוא כומא באחת מעיניו. ודלא כי האי תנא —

לשמור תפלין, אביו לוקח<sup>(23)</sup> לו תפלין;

הכל חייבין בראייה [להראות בעזרה בשלשת הרגלים, והתוס' הוסיפו שחייבים גם בקרבן ראייה] — לאיתויי מאי?

לאיתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שמחוייב מצד חציו הבן חורין. אבל עבד גמור פטור משום שכתוב "יראה כל זכורך את פני האדון ה'" — מי שאין לו אדון אלא הוא הרי הוא חייב בראייה, ולא מי שיש לו אדון אחר<sup>(24)</sup>.

ולרבינא דאמר מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה — לאיתויי מי שהיה חיגר ביום ראשון של הרגל, והיה אז פטור מן הראייה, ונתפשט, ונתרפא, ביום שני, הרי הוא חייב בראייה.

ופרכינן: הניחא שחייב בראייה, למאן דאמר, בולן, כל ימי המועד, חשובין הן בפני עצמן

הוא חוטא זה על דעת עצמו והאב אינו נענש. אך עדיין האב חייב לחנכו במה שהוא אינו יכול לבד.

23. הביאור הלכה [לז ג] מסתפק שאולי החיוב לקנות לו תפלין היה דוקא בזמן הגמרא כשהיו הולכים בתפלין כל היום, אבל בזמנינו שהולכים אתם רק בתפילה יתכן שלא צריך לקנות תפלין כי אפשר לשאול ממי שכבר התפלל.

24. כך פירש רש"י, והגרע"א תמה, שהרי בגמרא בחגיגה מבואר שלפי טעם זה שמי שאין לו אדון אלא הוא, גם חצי עבד וחצי בן חורין פטור מהראייה כיון שנחשב שיש לו אדון

נפטר מחוב חינוך, ואם כן, מדוע אביו חייב לקנות לו תפלין, והרי אינו חייב כבר בחינוכו? ותירץ הפרי מגדים שהכוונה לבן י"ג שנה שלא הביא שתי שערות ואם כן, הוא עדיין קטן ואביו חייב בחינוכו.

והגר"ח קנייבסקי בביאורו למסכת תפילין [עמ' ל"ה] כתב ליישב, שדברים שהבן אינו יכול לעשות בעצמו חייב האב בחינוך גם כשהוא גדול, וראייה לזה שהרי האב חייב להשיאו אשה וזמן הנישואין הוא בן י"ח שנה, ובעל כרחך שמה שאין הבן יכול לקיים לבד חייב האב לסייעו גם כשהוא גדול, והוא הדין לקנות לו תפלין שהוא אינו יכול לקנות לבד.

וזה שמברך האב ברוך שפטרני מענשו של זה, מכיון שעכשיו שהוא גדול ויש לו דעת אם

כן החציו עבד הוא בחזקת עבד.

ואלו כאן שמדוייק מהמשנה שהוא חייב בראיה זה כמשנה אחרונה שהודו בית הלל שכופים את רבו לשחררו, והואיל ובידינו לכופו לשחררו שוב אין הוא נחשב עבד<sup>(25)</sup> ולפיכך הוא חייב בראייה.

דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין — עובד את רבו יום אחד, ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל.

אמרו להם בית שמאי לבית הלל: תיקנתם את רבו שיכול להשתמש בו — ואת עצמו לא תיקנתם! שהרי לישא שפחה אינו יכול מצד חציו שהוא בן חורין ואילו בת חורין אינו יכול לישא מצד חציו העבד.

ואם תאמר יבטל ולא ישא אשה — והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר: "לא תוהו בראה — לשבת יצרה!" אלא, מפני תיקון העולם כופין<sup>(26)</sup> את רבו ועושה

דתנא: יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה: פומא באחת מעיניו — פטור מן הראייה! שנאמר "ייראה כל זכורך", שהכתיב הוא יראה שמשמע חיריק תחת ה"ו"ד, והקריאה היא ייראה בצירי תחת ה"ו"ד, ודורשים אותם כך: כדרך שבא הקב"ה לראות את האדם, והקב"ה הוא שלם, וכאילו הקב"ה רואה בשתי עיניו, כך צריך האדם הבא לראות את הקב"ה, שיהיה הקב"ה נראה לו בשתי עיניו, ולא כשחסרה לו אחת מהן.

ואיבעית אימא, לעולם זה שכתוב הכל חייבין בראיה הוא לאיתוויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין.

ודקא קשיא לך דרבינא שאמר שהוא פטור מן הראייה — לא קשיא:

כאן, שאמר רבינא שהוא פטור מן הראייה, זה כמשנה ראשונה, לפני שהודו בית הלל לבית שמאי שכופים את רבו לשחררו, ואם

אחר. וכל הצד לחייב חצי עבד וחצי בן חורין הוא אם לא דורשים דרשה זו. ועבד גמור פטור מהראיה כיון שעבד חייב במצוות כאשה, והיא פטורה מראיה משום שזה מצות עשה שהזמן גרמא. ואם כן, כאן שמרבה הגמרא שחצי עבד חייב בראיה, הרי בהכרח שעבד גמור שפטור איננו מהדרשה של האדון ה', ונשאר בצריך עיון.

26. הקשה הרשב"א בשבת, והרי המשחרר עבדו עובר בעשה של לעולם בהם תעבודו, ואם כן, מדוע כופים את רבו לשחררו לצורך קיום מצות פריה ורביה, והלא אין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך? ותירץ הרשב"א, כיון שהוא חצי בן חורין לא שייך בו העשה של לעולם בהם תעבודו וממילא אין איסור לשחררו.

וביאר הקצות החושן [קעא א] על פי הגמרא בגיטין שאף למשנה ראשונה שעובד את עצמו יום אחד ואת רבו יום אחד, מכל מקום גם ביום

25. הקשו התוספות מהגמרא בגיטין שמסתפקת בעבד שכבר אינו שייך לאדון אבל עדיין לא קיבל שטר שחרור אם האדון נחשב אדון או לא, ואילו כאן פשוט לגמרא שאינו נקרא אדון, ויעוין בדבריהם מה שתירצו.

ובטורי אבן תירץ, שכאן הרי חציו בן חורין,

אותו בן חורין, וכותב העבד שטר התחייבות על חצי דמיו שישלם לו כשיהיה לו ממה לשלם. וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי!

הכל חייבין בתקיעת שופר — לאיתויי מאי?

לאיתויי קטן שהגיע לחינוך!

דתנן: אין מעכבין את הקטן מלתקוע ביום

טוב<sup>(27)</sup>, משום שהוא בן חיוב בחינוך למצוות תקיעת שופר.

הכל חייבין במקרא מגילה, וכן הכל כשרין לקרוא את המגילה — לאיתויי מאי?! א-ג

לאיתויי נשים! שחייבות במקרא מגילה וכשרות לקרותה ולהוציא את הזכרים<sup>(28)</sup> ידי חובתם!

וכדברי יהושע בן לוי. דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה לפי שאף

מתעסקים שיתקע כיון שזה שבת והוא כבר הגיע לחינוך.

28. זוהי דעת רש"י, שנשים מוציאות אנשים בקריאת מגילה כי הם חייבות כמותם. אך התוספות מביאים דעת בה"ג שאף על פי שנשים חייבות בקריאת מגילה. אך להוציא אנשים אינן יכולות.

וביאר הטורי אבן [מגילה ד] שחיוב האנשים בקריאת מגילה כיון שנאמר ברוח הקודש הרי הוא כעין חיוב דאורייתא. אך נשים שחייבות רק מפני שאף הן היו באותו הנס חיובן רק מדרבנן, ומי שחייב מדרבנן אינו יכול להוציא את המחוייב דאורייתא ולכן אינן יכולות להוציא אנשים בקריאת מגילה.

ובמרחשת [סימן כב] ביאר באופן אחר, שבקריאת המגילה יש שתי מצוות: א. פרסום הנס. ב. זכירת מחיית עמלק. כי נס פורים נעשה על ידי הריגת המן שהיה מזרע עמלק.

ובספר החינוך כתב שנשים פטורות ממחיית עמלק, ואם כן, חיובן בקריאת מגילה הוא רק משום פרסום הנס, ולכן אינן יכולות להוציא את האנשים שחיובם הוא גם משום זכירת מחיית עמלק.

של רבו אסור בשפחה כיון שלגבי דיני האיסור אין חלוקה לימים וצד החירות שבו אסור אותו תמיד בשפחה, וכמו כן צד העבדות אסור אותו תמיד בבת חורין.

ואם כן, כיון שעל ישראל נאמר איסור לא תרדה בו בפרך, הרי גם חצי עבד זה אסור לעבוד בו בפרך אפילו ביום של רבו, כיון שלענין איסור אין חלוקת ימים והוא גם חצי בן חורין שאסור לעבוד בו בפרך.

וזהו כוונת הרשב"א שלא שייך בו לעולם בהם תעבודו כיון שבלי לשחררו כבר אסור לעבוד בו עבודת עבד בפרך.

27. ומבואר בגמרא בראש השנה [לג] שמדובר גם בראש השנה שחל בשבת, ומחלקת הגמרא שם בין קטן שהגיע לחינוך לקטן שלא הגיע לחינוך.

דעת רש"י שבהגיע לחינוך מתעסקים אותו שיתקע כדי שילמד, ובלא הגיע לחינוך רק לא מעכבים אותו מלתקוע, אבל לא משתדלים שיתקע מכיון שלא הגיע לחינוך.

והתוספות שם חולקים ומפרשים להיפך, שבלא הגיע לחינוך מתעסקים אתו שיתקע. אך בהגיע לחינוך רק לא מעכבים, אבל לא